

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Ξενοφών Ε. Ζολώτας:

Οικονομική μεγέθυνση και φθίνουσα κοινωνική ευημερία

Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα, 1982, σσ. 237.

Το πρόβλημα της μέτρησης της οικονομικής ευημερίας είναι ένα από τα βασικά της οικονομικής ανάλυσης. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται διάφοροι δείκτες, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι το επίπεδο και ο ρυθμός μεταβολής του πραγματικού κατά κεφαλήν ακαθάριστου εθνικού προϊόντος ή εισοδήματος. Ο πρώτος παρέχει μια γενική ένδειξη της οικονομικής ευημερίας κατά μέσον όρο και ο δεύτερος της κατεύθυνσης και της ταχύτητας με την οποία κινείται η μεταβολή της οικονομικής ευημερίας. Ο ρυθμός αύξησης του δυνητικού πραγματικού ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, είτε σε απόλυτο μέγεθος είτε, ακριβέστερα, κατά κεφαλήν του πληθυσμού, καλείται ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης.

Η οικονομική μεγέθυνση αποτελεί έναν από τους βασικότερους σκοπούς της οικονομικής πολιτικής, γιατί μόνο με τη συνεχή αύξηση της ικανότητας της οικονομίας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες είναι δυνατή η διαρκής βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ή της οικονομικής ευημερίας. Η σημασία του σκοπού της οικονομικής μεγέθυνσης πηγάζει από το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιο άμεσο και γενικότερα αποδεκτό μέτρο της οικονομικής ευημερίας που να μπορεί να εκφραστεί ποσοτικά. Η οικονομική μεγέθυνση θεωρείται κατά την κρατούσα άποψη το καλύτερο μέτρο της οικονομικής ευημερίας, εξαιτίας τόσο των πολιτικών και στρατηγικών επιπτώσεών της όσο και των οικονομικών, ιδιαίτερα του γεγονότος ότι θετικοί ρυθμοί μεταβολής του κατά κεφαλήν πραγματικού

ακαθάριστου εθνικού προϊόντος επιτρέπουν την αύξηση της κατανάλωσης και του χρόνου ανάπαυσης. Επίσης συμβάλλει στην επιτυχία άλλων σκοπών της οικονομικής πολιτικής και ιδιαίτερα της πλήρους απασχόλησης, του περιορισμού του πληθωρισμού ζήτησης και της βελτίωσης της θέσης του ισοζυγίου πληρωμών.

Ο ρυθμός της οικονομικής μεγέθυνσης αποτελεί λοιπόν κατά την κρατούσα άποψη έναν κοινωνικό δείκτη, με την έννοια ότι εκφράζει τη γενική και άρα αόριστη μεταβλητή της οικονομικής ευημερίας κατά τρόπο άμεσο και αξιόπιστο και παρέχει ένα γενικότερα αποδεκτό μέτρο των μεταβολών της μεταβλητής αυτής, διευκολύνοντας έτσι την άσκηση συνεπέστερης και αποτελεσματικότερης οικονομικής πολιτικής. Δεν πρέπει όμως η αξιολόγηση της ανθρώπινης ευημερίας να στηρίζεται αποκλειστικά σ' αυτόν.

Κεντρικό θέμα του βιβλίου που παρουσιάζεται είναι η ανάλυση των προβλημάτων που συνδέονται με την οικονομική μεγέθυνση και ειδικότερα η διερεύνηση του κατά πόσον η συνεχιζόμενη οικονομική μεγέθυνση σε χώρες που θεωρούνται ήδη βιομηχανικά ανεπτυγμένες επέφερε ανάλογη βελτίωση της κοινωνικής τους ευημερίας. Σκοπός του βιβλίου είναι να δείξει ότι είναι δυνατό στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες ο ρυθμός αύξησης της κοινωνικής ευημερίας να είναι σαφώς βραδύτερος και να αποκλίνει συνέχεια από τον αντίστοιχο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, με τάση να καταστεί αρνητικός. Κατά συνέπεια, επιδιώξη των φορέων της οι-

κοινωνικής πολιτικής δεν πρέπει να είναι η οικονομική μεγέθυνση per se αλλά η κοινωνική ευημερία. Η εμπειρική επιβεβαίωση των θεωρητικών προτάσεων στηρίζεται στην ανάλυση της αμερικανικής οικονομίας στην περίοδο 1950-77. Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου αναλύεται η σχέση μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ευημερίας. Υποστηρίζεται ότι η σχέση αυτή δεν είναι πάντα μονοσήμαντη. Εξαρτάται από τη βαθμίδα ανάπτυξης την οποία διανύει η συγκεκριμένη οικονομία. Η διάσταση μεταξύ οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ευημερίας, που υποστηρίζεται ότι παρατηρείται στις κοινωνίες της αφθονίας, οφείλεται στον «παράγωγο» υπερκαταναλωτισμό που τις χαρακτηρίζει και σε ορισμένες αντικειμενικά αρνητικές συνέπειες της οικονομικής μεγέθυνσης. Η «υποβλητική» διαφήμιση στην πρότυπη και οι εξωτερικές οικονομικές επιβαρύνσεις στη δεύτερη περιήχηση αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εισάγεται η έννοια της συνάρτησης συνολικής κοινωνικής ευημερίας και επισημαίνονται οι ατέλειες των εθνικολογιστικών μεγεθών, όπως αυτά εκτιμώνται με βάση το υφιστάμενο σύστημα των εθνικών λογαριασμών, ως δεικτών της οικονομικής πλευράς της κοινωνικής ευημερίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, με βάση την παραδοχή ότι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) δεν απεικονίζει ικανοποιητικά το σύνολο των πραγματικών μεταβολών στην υλική ευμάρεια του κοινωνικού συνόλου, παρουσιάζεται ο δείκτης οικονομικής ευημερίας (ΔΟΕ), ο οποίος εξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό αυτό. Για την κατάρτιση του χρησιμοποιείται ως βάση η ιδιωτική κατανάλωση στην οποία προστίθενται ή από την οποία αφαιρούνται ορισμένα μεγέθη, ανάλογα με το αν συσχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την οικονομική ευημερία αλλά και με το αν μεταβάλλονται στην πορεία της οικονομικής ανάπτυξης και εξαιτίας της. Ακολουθεί η κατάρτιση του ΔΟΕ για τις ΗΠΑ και για την περίοδο 1950-77. Η εξέλιξη του ΔΟΕ στη χώρα αυτή επιβεβαιώνει κατά τη συγγραφέα την υπόθεση ότι η οικονομική πλευρά της κοινωνικής ευημερίας είναι φθίνουσα συνάρτηση της μεταβλητής της οικονομικής μεγέ-

θυνσης στις βιομηχανικά προηγμένες κοινωνίες της αφθονίας.

Δεδομένου ότι η οικονομική ευημερία αποτελεί μία μόνο από τις συνιστώσες της συνολικής κοινωνικής ευημερίας, στο τέταρτο κεφάλαιο διερευνούνται οι ποιοτικοί (μη οικονομικοί) παράγοντες που συνθέτουν τη συνολική κοινωνική ευημερία και η επίδραση που ασκεί σ' αυτούς η οικονομική μεγέθυνση.

Τέλος, στον επίλογο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της μελέτης, το βασικότερο από τα οποία είναι ότι «στις κοινωνίες της αφθονίας, η συνεχής οικονομική μεγέθυνση που επιτεύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες συνοδεύτηκε από φθίνουσα αύξηση της ευζωίας, με τάση την απόλυτη μείωσή της. Κι αυτό γιατί ο "βιομηχανικός άνθρωπος", στα πλαίσια μιας αλόγιστης, μονομερούς και χωρίς όρια επιδίωξης της μεγεθύνσεως του υλικού προϊόντος, έχει χάσει το όραμα του μέτρου και της ισορροπίας στη ζωή».

Επισημαίνεται ότι η θέση της μελέτης δεν είναι αντιαναπτυξιακή. «Δέχεται απλώς ότι ο ρυθμός της οικονομικής μεγεθύνσεως είναι δυνατό να συμπέσει με το άριστο από την άποψη της κοινωνικής ευημερίας σημείο μόνο μετά από συνυπολογισμό και όσο το δυνατό λεπτομερέστερη ανάλυση των συναφών στοιχείων κόστους-ωφέλειας. Πράγμα που συνεπάγεται ότι η οικονομική μεγέθυνση δεν πρέπει να θεωρείται αυτοσκοπός».

Δύσκολα θα μπορούσε κανένας να μη συμφωνήσει με τη θέση αυτή. Εκεί που παρουσιάζονται σοβαρά προβλήματα είναι στη διερεύνηση των συναφών στοιχείων κόστους-ωφέλειας. Το πρόβλημα δεν αναφέρεται μόνο στην απαρτίωσή τους, στο κατά πόσο δηλαδή θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην ανάλυση οι άμεσες εξωτερικές επιδράσεις και μέχρι ποιου σημείου οι έμμεσες. Περισσότερες δυσχέρειες συνδέονται με τη μέτρηση των στοιχείων του κοινωνικού κόστους και των κοινωνικών ωφελειών που συνδέονται με την οικονομική μεγέθυνση, την έκφρασή τους δηλαδή σε αξίες μετά την, έστω δυνατή, ποσοτικοποίησή τους. Είναι γνωστό ότι οι τιμές αγοράς, στις οποίες σημειωτέον στηρίζεται η εκτίμηση των εθνικολογιστικών μεγεθών, ακόμη και στις περιπτώσεις που υπάρχουν ή θα μπορούσαν να

υπάρξουν, δεν εκφράζουν το πραγματικό κοινωνικό κόστος ή όφελος των αντίστοιχων αγαθών και υπηρεσιών, αν δεν ικανοποιούνται όλες οι συνθήκες του τέλειου ανταγωνισμού ή αν η κρατούσα διανομή του εισοδήματος δεν θεωρείται η κοινωνικά αποδεκτή. Η κοινωνική ανάλυση απαιτεί τη ρητή αντιμετώπιση του προβλήματος της άνισης διανομής του εισοδήματος, το οποίο δεν αγνοεί η μελέτη. Δυστυχώς όμως η υφιστάμενη μέθοδος οικονομικής ανάλυσης είναι και εδώ ελάχιστα χρήσιμη, εξαιτίας της αδυναμίας της να εξειδικεύσει μια γενικότερα αποδεκτή συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας.

Κατ' ανάγκη λοιπόν κάθε προσπάθεια εκτίμησης της κοινωνικής ευημερίας δεν μπορεί παρά να στηρίζεται σε υποθέσεις και

αξιολογικές κρίσεις. Έτσι, παρ' όλο που ο ΔΟΕ είναι περισσότερο ικανοποιητικός από το ΑΕΠ, εξακολουθεί να είναι ένας χονδροειδής δείκτης της κοινωνικής ευημερίας. Αυτό βέβαια δεν μειώνει την πρωτοτυπία της μελέτης.

Όπως τονίζει ο συγγραφέας της, η πολύ ενδιαφέρουσα αυτή μελέτη αποβλέπει στο να συμβάλει στην αφύπνιση της κοινής συνείδησης και στην αποδοχή μιας νέας οικονομικής τάξης και κοινωνικής φιλοσοφίας. Ο σκοπός της αυτός θεωρούμε ότι επιτυγχάνεται. Σ' αυτό συμβάλλουν το πολεμικό της ύφος και η αποφυγή περιπλοκών εννοιών και μαθηματικής ορολογίας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΒΟΥΡΑΣ